

Міністерство освіти і науки України
Донбаська державна машинобудівна академія

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

**Тематика семінарських занять
для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія»
усіх форм навчання**

Затверджено
на засіданні
методичної ради
Протокол № від

Краматорськ
ДДМА
2021

УДК 32.001(091)

Історія зарубіжних політичних вчень: тематика семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія» усіх форм навчання / уклад. О. В. Шимко. – Краматорськ : ДДМА, 2021. – 42 с.

Тематика семінарських занять містить плани практичних занять із дисципліни «Історія зарубіжних політичних вчень» для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія», методичні рекомендації щодо підготовки до занять, короткий зміст кожної теми, питання до тем і перелік рекомендованої літератури, яка є у наявності в бібліотеці ДДМА.

Укладач

О. В. Шимко, старший викладач.

Відп. за випуск

Є. В. Болотіна, доцент.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ ЯК СКЛАДОВА НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ	6
ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ	8
ТЕМА 3. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ	10
ТЕМА 4. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ	12
ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ РАННЬОВІЗАНТІЙСЬКОЇ ЕПОХИ.....	14
ТЕМА 6. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	16
ТЕМА 7. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ.....	18
ТЕМА 8. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ РЕФОРМАЦІЇ	20
ТЕМА 9. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ В ГОЛЛАНДІЇ Й АНГЛІЇ ЗА ЧАСІВ РАННІХ БУРЖУАЗНИХ РЕВОЛЮЦІЙ	22
ТЕМА 10. ПОЛІТИЧНА ДУМКА ФРАНЦУЗЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА	24
ТЕМА 11. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ У США У ПЕРІОД БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.....	27
ТЕМА 12. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ В НІМЕЧЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.	28
ТЕМА 13. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ХІХ СТ.	31
ТЕМА 14. ЗАРУБІЖНІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	33
ТЕМА 15–16. СУЧАСНІ ЗАРУБІЖНІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ	34
ЗАВДАННЯ ДЛЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ	37
СПИСОК РЕДОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	40

ВСТУП

Методичні рекомендації щодо підготовки рефератів і контрольних робіт, вимоги до їх виконання

Семінарські заняття – це самостійна творча робота студента по вивченню матеріалу теми під керівництвом викладача. Проводиться у формі вільної творчої дискусії, обговорення рефератів, доповідей.

Основною метою семінарського заняття є поширення та поглиблення теоретичних положень теми та формування навичок практичного застосування теоретичних положень теми, вміння практичного використання знань, принципів і методів соціології в своїй практичній діяльності.

Готуючись до семінарського заняття студент повинен:

- ознайомитись зі змістом плану семінару та переглянути конспект прослуханої лекції за даною темою;
- ознайомитись з рекомендованою літературою та прочитати відповідний розділ підручника або навчального посібника, опрацювати додаткову рекомендовану літературу. Робота з науковою книгою вимагає свідомого засвоєння прочитаного, а не механічного заучування. Для цього необхідно усвідомити зміст різних понять, спеціальних термінів, положень, що в свою чергу забезпечує термінологічну обізнаність студента та вироблення навичок логічного мислення;
- здійснити критичний аналіз викладеного матеріалу в опрацьованих джерелах з даної проблеми;
- скласти конспект опрацьованого матеріалу, де зазначити власну точку зору з даної проблеми;
- здійснити самоконтроль через відповідні питання з даної теми;
- скласти план відповіді на кожне питання плану заняття.

Виступаючи на семінарському занятті студент повинен:

- уникати технічного переказу матеріалу лекції або рекомендованої літератури;
- відповідаючи на питання, розглядати певні положення у розвитку, здійснювати порівняння різних підходів, концепцій в опрацьованій літературі;
- показати практичну значущість цих положень;
- інші студенти, присутні на семінарському занятті, повинні брати активну участь в обговоренні проблем, що розглядаються, а в разі неповного або недостатнього висвітлення матеріалу доповнювати відповідь, вступати в полеміку, використовуючи додаткові висновки, факти та цифрові дані.

У процесі засвоєння знань з дисципліни студент повинен уміти готувати реферати і виконувати контрольні роботи. Участь у названих формах самостійної роботи закладає у студента первинні навички самостійної дослідницької діяльності, набуття навичок пошуку, опрацювання відповідних джерел інформації.

Реферат – це скорочений виклад змісту первинного документа або його частини, з основними фактичними даними й висновками. Він починається з викладу сутності роботи і складається за таким планом: тема, предмет (об'єкт), характер і мета роботи. В рефераті слід показати ті особливості теми, які необхідні для розкриття мети і змісту роботи, методи проведення роботи. Виклад матеріалу в рефераті має бути коротким і точним. Середній обсяг реферату становить приблизно 15–20 друкованих аркушів формату А4.

Виконана реферативна робота повинна продемонструвати наявність навичок у студента щодо самостійного пошуку та опрацювання джерельної бази з обраної теми. З цією метою студент має знайти, ознайомитись і використати декілька наукових, навчальних і науково-методичних публікацій, в яких висвітлюються ті чи інші аспекти обраної теми.

До таких джерел належать:

- по-перше, наукові публікації,
- по-друге, навчальна література,
- по-третє, методично-довідкова література.

У вступі автор аргументує вибір теми, вказує на її важливість, актуальність теми.

Основна частина реферативної роботи складається з відповідних розділів. Назва будь-якого розділу основної частини не повинна повторювати назву теми роботи. Висновки робляться щодо кожного з розділів основної частини, а також узагальнення і можливі шляхи розв'язання проблем, розглянутих в основній частині дослідження. Список використаних джерел включає бібліографічний опис усіх опрацьованих і використаних автором у цій роботі джерел інформації.

Написання **контрольної роботи** передбачає:

- вибір теми із запропонованого переліку;
- вивчення рекомендованої літератури та добір матеріалу;
- упорядкування літератури відповідно до пунктів плану;
- у вступній частині роботи слід обґрунтувати актуальність теми, чітко сформулювати мету роботи;
- у логічній послідовності висвітлити кожне з питань плану;
- робота завершується загальним висновком з теми роботи;
- до роботи додається список використаної літератури;
- обсяг роботи повинен становити до 15 сторінок.

ТЕМА 1. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ ЯК СКЛАДОВА НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Місце та призначення курсу історії політичних і правових вчень у системі суспільствознавчих дисциплін.

Поняття політико-правової доктрини: етапи її формування структура та функції. Соціальна сутність та загальнолюдські цінності в політичній доктрині.

Методологія історії політичних і правових вчень. Класифікація методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові.

Принцип історизму як методологічна засада пізнання сутності політико-правових доктрин в їх становленні і розвитку.

Зв'язок періодизації історії політичних і правових вчень із загальною історією світової цивілізації.

План

1. Предмет історії зарубіжних політичних вчень. Місце даного курсу в системі суспільно-політичних наук.

2. Поняття політики. Співвідношення загальнолюдського і класового в історії політичної думки.

3. Причини і наслідки плюралізму вчень, напрямків, шкіл у політичній ідеології.

4. Методи вивчення історії зарубіжних політичних вчень.

5. Періодизація і структура курсу.

6. Види політичних думок: консервативна, ліберальна, анархічна, соціалістична, соціал-демократична, націоналістична, комуністична, фашистська.

Знати визначення понять: політичні вчення, політична думка, політологія, наука, об'єкт науки, предмет науки, клас, методологія, політика, плюралізм, ідеологія, методологія, консерватизм, лібералізм, комунізм, фашизм, соціалізм, анархізм, соціал-демократизм, націоналізм.

Питання для самоперевірки

1. Визначте предмет та об'єкт історії зарубіжних політичних вчень, місце даного курсу в системі суспільно-політичних наук, методи дослідження даної науки.

2. Поясніть співвідношення загальнолюдського і класового в історії політичної думки, причини і наслідки плюралізму вчень, напрямків, шкіл у політичній ідеології.

3. Співвіднесіть об'єктивне і суб'єктивне в історії зарубіжних політичних вчень.

4. Зіставте запитання щодо періодизації та структури курсу.

5. Визначте різні підходи щодо визначення терміну «політика».

6. Сформулюйте взаємозв'язок історії зарубіжних політичних вчень з іншими галузями гуманітарних дисциплін і сучасними теоріями політики.

7. Виявіть соціально-економічну обумовленість виникнення, зміни, розвитку зарубіжних політичних вчень.

8. Порівняйте консервативну та ліберальну політичну думки.

9. Підготуйте презентацію про комунізм та фашизм.

10. Складіть порівняльну таблицю про соціалізм та анархізм.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. пос. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. пос. К.: Альтер прес., 2004. 832 с.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003.

ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Соціально-політичні та релігійні передумови формування політичних доктрин. Вплив брахманізму на початковому етапі. Індуїзм та буддизм як основи життя суспільства. Кастовий поділ суспільства, характеристика політичних прав та обов'язків представників різних каст.

Опис морально-етичних заповідей буддизму. Головні політичні ідеї Індії. Суспільно-моральний ідеал Конфуція, вплив його особистості на ідеї. Ідеальний правитель за Конфуцієм, та його вчення про шляхетну людину та простолюдина. Державне правління Шан Яна, його особистість та професійний шлях.

План

1. Брахманізм як релігійно-філософська система суспільства. «Закони Ману».
2. Моральні заповіді буддизму, його «ідеальне суспільство».
3. «Артхашастра» – вершина політичної думки Давньої Індії. Головні ідеї трактату.
4. Особистість Конфуція. Соціально-моральний ідеал Конфуція. Його вчення про «шляхетну людину».
5. Концепція державного правління Шан Яна.

Знати визначення понять: брахманізм, релігія, суспільство, закон, мораль, заповіді буддизму, Конфуцій, Шан Ян, особистість, державне правління, рабовласництво, Махабхарата, Веди, шудри, кшатрії, вайші, брахмани, варни, дарма, карма, нірвана, толерантність, Каутілья.

Питання для самоперевірки

1. Визначте історико-культурні передумови виникнення буддизму.
2. Продемонструйте наукові дискусії навколо особистості Будди, етичні, соціальні та «атеїстичні» аспекти вчення Гаутами.
3. Встановіть причини виникнення конфуціанства, особистість Конфуція.
4. Покажіть соціально-моральний ідеал Конфуція, його вчення про «шляхетну людину», ідеальне суспільство вчителя, концепцію державного правління, культ Неба та його суспільно-політичне значення.

5. Дискутуйте щодо причин виникнення легізму, концепції державного правління Шан Яна, економічних та політичних проблем перевлаштування держави, його вчення про методи управління народом та концепцію про покарання.

6. Обґрунтуйте доцільність деспотії.

7. Відтворіть життєвий шлях Каутілі та головні ідеї його трактату: соціальний та державний устрій, питання внутрішньої та зовнішньої політики, організацію дипломатичної служби, військове мистецтво, співвідношення етики та політики, політики та релігії.

8. Підготуйте презентацію про одного з політичних теоретиків Стародавнього Сходу.

9. Порівняйте ідеї Конфуція та Шан Яна.

10. Виокремте схожі риси у політичній доктрині сучасного та стародавнього Китаю.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с. С. 5–10.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 60–81.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 44–55.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 23–36.

ТЕМА 3. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика Стародавньої Греції: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки.

Початок формування політико-правової думки в Давній Греції: Гомер («Іліада», «Одіссея») та Гесіод («Труди і дні», «Теогонія»). Реформи Солона та Лікурга.

Початок філософського осмислення політико-правничої проблематики в роботах Піфагора та Геракліта. Питання співвідношення моралі та політики у Сократа.

Модель ідеальної держави Платона («Держава»). Концепція полісу (держави) як гармонійного союзу людей, які взаємно задовольняють потреби один одного для щастя всіх громадян і чиї здібності доповнюють одна одну. Справедливість як рівність всіх громадян перед державою, чесне виконання обов'язків у відповідності із належним соціальним статусом (філософа- правителя, воїна-стража чи виробника-годувальника) – запорука єдності і гармонії полісу.

Питання типології форм державного управління в роботах Платона («Держава», «Закони» та ін.) та Аристотеля («Етика», «Політика», «Афінська політія», «Риторика» та ін). Класифікація форм держави: правильні (законні) і неправильні (незаконні). Концепція полісу – держави для щастя всіх громадян.

Демокрит про природу законів та політичне мистецтво.

Політико-правові ідеї софістів, епікурейців, стоїків.

План

1. Історико-культурні риси епохи.
2. Виникнення і розвиток політико-правових вчень в Стародавній Греції.
3. Специфіка античної картини світу у філософсько-політичному вимірі.
4. Життєвий шлях Сократа. Сократ як основоположник моральної філософії. Основні принципи сократівської етики.
5. Вчення Платона про ідеї та ідеальну державу.
6. Вчення Аристотеля про політику, державу та право.

Знати визначення понять: Античність, філософія, стоїки, Сократ, софісти, Платон, держава, право, сократівська етика, ідеальна держава, неоплатонізм, Аристотель, етика моральна філософія.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть виникнення і розвиток політико-правових вчень в Стародавній Греції, специфіку античної картини світу у філософсько-політичному вимірі.
2. Дайте загальну характеристику політичної думки Стародавньої Греції: основні напрямки, проблеми, найвидатніших представників.
3. Виявіть життєвий шлях Сократа, визначте Сократа як основоположника моральної філософії, основні принципи сократівської етики, етичні чесноти, політико-правові погляди Сократа.
4. Класифікуйте різноманітні форми державного устрою та державного управління.
5. Поясніть концепцію договірних стосунків між державою та громадянами.
6. Демонструйте вчення Платона про ідеї та ідеальну державу, справедливу людину й справедливу державу, зрівняння жінок у правах із чоловіками, три стани ідеальної держави, їхні функції й спосіб життя.
7. Оцініть відношення Платона до приватної власності, багатства та бідності, його уявлення про основні типи державного устрою та причини державних трансформацій, про можливість перетворення надмірної волі у надмірне рабство.
8. Виокремте погляд Аристотеля на людину як на «політичну істоту», його метод політичного аналізу та теорію походження держави.
9. Порівняйте вчення про державу Платона та Аристотеля.
10. Підготуйте презентацію про видатного діяча Давньої Греції.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с. С. 11–14.
2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 82–103.
3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 56–93.
4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т., Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 37-58.

ТЕМА 4. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика Стародавнього Риму: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки.

Природа та завдання держави в працях Марка Тулія Цицерона «Про державу», «Про закони», «Про обов'язки».

Закони дванадцяти таблиць – найдавніша давньоримська правова пам'ятка.

Діяльність римських юристів і становлення юриспруденції як науки. Зародження традиції юридичного позитивізму в теорії Ульпіана. Розвиток політико-правових ідей в доробку давньоримських юристів Гая, Павла, Цельса, Марціана та ін.

Кодифікація римського права імператора Юстиніана.

Засудження рабства Епіктетом та Сенекою як прояв кризи рабовласницьких суспільно-політичних відносин. Подальший розвиток римського стоїцизму в ідеях імператора Марка Аврелія Антоніна.

Зародження і становлення християнства як релігійного вчення. Євангелія від Матфея, від Марка, від Луки і від Івана. Апокаліпсис Івана Богослова. Ідеї суспільства загальної рівності і справедливості та досконалої держави – Царства Божого – в ранньохристиянських творах. Твори захисників християнства і отців церкви Тертуліана Карфагенського, Климента Олександрійського та ін.

План

1. Витоки римської державності від патріархального царства до республіки.

2. Вчення про походження держави в інтерпретації римських авторів: «природна» теорія виникнення держави Полібія; «договірна» теорія Лукреція та «еклектична» теорія Цицерона.

3. Теорія падіння нравів та ідея моральної реформи (Полібій, Посідоній, Саллюстій).

4. Римські вчення про ідеального правителя.

5. Сенека: моральне засудження нерівності, ідея єдності людства та духовної свободи кожної людини.

6. Марк Аврелій – імператор-філософ.

Знати визначення понять: патріархат, республіка, імперія, договірна теорія, еkleктика, еkleктична теорія, мораль, нерівність, Сенека, ідеальна держава, Полібій, Цицерон, Аврелій.

Питання для самоперевірки

1. Оцініть вчення про походження держави в інтерпретації римських авторів: «природну» теорію виникнення держави Полібія; «договірну» теорію Лукреція та «еклектичну» теорію Цицерона.
2. Прокоментуйте ідею «природного відбору» та прогресивного розвитку людства Лукреція.
3. Продемонструйте римські вчення про форми державного правління, зокрема вчення Полібія про змішану форму правління як найдосконалішу, теорію держави Цицерона, його вчення про прості та перекручені форми правління.
4. Опишіть теорію падіння нравів та ідея моральної реформи Полібія, Посідонія, Саллюстія.
5. Дайте уявлення Цицерона про ідеального громадянина («Про обов'язки»), вчення про «морально-прекрасне» або про чотири основних чесноти.
6. Беріть участь в обговоренні римських вчень про ідеального правителя: аспект конкретно-історичний (або «лінія» Саллюстія) й аспект теоретичний (або «лінія» Цицерона).
7. Назвіть недоліки та переваги поглядів Цицерона.
8. Підготуйте презентацію про одного з авторів.
9. У чому полягали основні відмінності поглядів на державу вчених Давньої Греції та Риму.
10. Складіть розповідь про політичні погляди Марка Аврелія.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с. С. 15–17.
2. Вступ до політології: Еккурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 104–114.
3. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т., Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 59-100.

ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ РАННЬОВІЗАНТІЙСЬКОЇ ЕПОХИ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання: Політична та соціальна ситуація у Візантійській імперії, спадок Римської політичної думки, нові теорії та осмислення старих політичних концепцій. Напрямки у християнських ересьях, їхні відмінності та спільні риси.

Концепції імператорської влади, погляди Сінесія. Імператори при владі як політичні теоретики. Юстиніан та його доктрина державної влади. Політична та соціально-ідеологічна боротьба, різні погляди та спільні риси.

План

1. Історико-культурні особливості ранньовізантійської епохи.
2. Гностики, хіліасти, аріане, несторіане, монофізити, халкедоніти, монофеліти.
3. Іоанн Златоуст як один з отців східнохристиянської церкви та видатних проповідників християнської моралі.
4. «Візантиоцентризм» Сінесія. Його концепція імператорської влади.
5. Юстиніан – імператор та політичний мислитель.
6. Відображення соціально-політичної та ідеологічної боротьби у Візантії IV – 1-пол. VII ст. у працях світських істориків (Амміан Марцеллін, Євнапій, Олімпіодор, Зосіма, Пріск Панійський, Прокопій Кесарійський).

Знати визначення понять: Візантія, Златоуст, Гностики, хіліасти, аріане, несторіане, монофізити, халкедоніти, монофеліти, імператорська влада, Амміан Марцеллін, Євнапій, Олімпіодор, Зосіма, Пріск Панійський, Прокопій Кесарійський.

Питання для самоперевірки

1. Продемонструйте знання про історико-культурні особливості ранньовізантійської епохи, христологічні й тринітарні філософсько-богословські суперечки IV – V ст. серед гностиків, хіліастів, аріан, несторіан, монофізитів, халкедонітів, монофелітів.

2. Визначте та опишіть Іоанна Златоуста як одного з отців східнохристиянської церкви та видатних проповідників християнської моралі, його концепцію «монастиря у душі» та «християнського міста», вчення про милостиню, проблему рабства у творчості Златоуста.

3. Поясніть, у чому сутність «візантиноцентризму» Сінесія, його концепції імператорської влади, вирішення проблеми рабства та варварства в інтерпретації Сінесія.

4. Сформулюйте, у чому суть соціально-політичної та ідеологічної боротьби у Візантії IV – 1-пол. VII ст. у працях світських істориків Амміана Марцелліна, Євнапійа, Олімпіодора, Зосімаи, Пріска Панійського, Прокопія Кесарійського, Агафія Мірінейського, Менандра.

5. Складіть порівняльну таблицю поглядів вищеназваних авторів.

6. Підготуйте презентацію про І. Златоуста.

7. У чому полягали погляди на державу та владу імператора Юстиніана.

8. Назвіть спільні та відмінні риси політичних поглядів ранньовізантійської епохи та Давнього Риму.

Рекомендована література

1. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки, Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 133–148.

2. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 100–103.

3. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 110–115.

ТЕМА 6. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика доби Середньовіччя: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки.

Політичний провіденціалізм представника патристики Августина Блаженного («Сповідь», «Про град Божий») та зародження ідеї суспільного договору. Формування християнської церкви та її політико-правової ідеології. Концепція двох градусів: град Божий (церква) і град земний (держава). Мета християнської держави – загальне благо.

Схоластична трактовка держави і права у працях Фоми Аквінського «Про правління князів» і «Сума теології». Сутність і форми влади. Співвідношення влади церковної й світської. Види законів. Томізм як офіційна ідеологія католицької церкви.

Політичні ідеї у середньовічних еретичних вченнях. Проблема поділу світської і духовної влади у Марсилія Падуанського («Захисник миру»). Концепція народного суверенітету.

План

1. Християнський тип особистості і його відношення до політики.
2. Аврелій Августин – один з видатних ідеологів церкви та західної патристики. Основні ідеї його твору «Про Град Божий».
3. Еволюція католицької ідеї. Обґрунтування законності державної влади в дусі католицизму.
4. Фома Аквінський: проповідь гармонії розуму та віри.
5. Суспільний ідеал Данте Аліг'єрі.
6. Єретичний трактат Марсилія Падуанського «Захисник світу».

Знати визначення понять: християнство, середньовіччя, католицька ідея, гармонія, державна влада, символ віри, католицизм, церква, Аврелій Августин, Фома Аквінський, суспільний ідеал, єретик, єресь, Данте Аліг'єрі.

Питання для самоперевірки

1. Проаналізуйте Середньовіччя як «епоху віри», з'ясувавши релігійний характер існування людини, законодавства, соціального устрою, суспільної та особистої моралі.

2. Опишіть значення християнського перевороту в зміні політичної картини світу в Західній Європі та християнський тип особистості і його відношення до політики.

3. Узагальніть ідею теократичного панування у творчості Августина Блаженного, вчення про «Град Божий» і «Град Земний» як спробу обґрунтування переваги церкви перед світською державою, доводи на користь необхідності покори існуючій владі.

4. Дискутуйте щодо обґрунтування законності державної влади в дусі католицизму Фоми Аквінського, його проповіді гармонії розуму та віри, світу як ієрархічної системи, виправдання корпоративної моделі суспільства.

5. Визначте вплив ідей Аристотеля на політичні погляди Фоми Аквінського, його ідеї про державу, державну владу та форми правління.

6. Адаптуйте суспільний ідеал Данте Аліґ'єрі до сучасних умов життя суспільства.

7. Підготуйте презентацію про творчість Августина Блаженного.

8. Складіть порівняльну таблицю поглядів Августина та Фоми Аквінського.

9. Назвіть середньовічні ідеї, які досі використовуються католицькою церквою.

10. Яке ідеологічне підґрунтя заклало середньовіччя для наступної епохи.

Рекомендована література

1. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 149–157.

2. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 105–110.

3. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 116–185.

ТЕМА 7. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика періоду Ренесансу: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки. Поява гуманізму як соціально-культурної концепції, його вплив на політичну сферу життя суспільства.

Вплив ренесансного гуманізму на розвиток політичної думки. Нікколо Макіавеллі про природу держави і механізм державного управління («Государ», «Роздуми про першу декаду Тіта Лівія»).

Запровадження нового терміну «*stato*». Політика як боротьба соціальних сил за владу. Образ ідеального політичного правителя. Питання співвідношення політики та моралі. Погляди Леонардо Бруні на громадянський гуманізм, визначні риси його вчення.

Еразм Роттердамський та його внесок в політичні вчення північного Відродження. Зародження політології як науки. Погляди Ніколо Макіавеллі, критика сучасного політичного ладу. Гуманістична концепція Томаса Мора та ідеалістична Томазо Кампанелли. Життєздатність ідеалізму та гуманізму.

План

1. Гуманізм як ідейна основа ренесансної культури і як світсько-раціоналістичний світогляд.

2. Головний зміст громадянського гуманізму в Італії. Леонардо Бруні як основоположник цієї течії.

3. Еразм Роттердамський – «громадянин світу» та видатний представник північного Відродження.

4. Ніколо Макіавеллі – засновник нової політичної науки.

5. Томас Мор – мислитель-гуманіст.

6. Ідеал життя Томазо Кампанелли.

7. Жан Боден та його теорія абсолютної монархії.

Знати визначення понять: гуманізм, Відродження, громадянин, Леонардо Бруні, Еразм Роттердамський, Жан Боден, абсолютна монархія, політологія, ідеал життя, Ніколо Макіавеллі, Томас Мор, мислитель.

Питання для самоперевірки:

1. Доповідайте про Відродження як історико-культурний феномен, ідеал духовної свободи та автономії особистості, гуманізм як ідейну основу ренесансної культури і як світсько-раціоналістичний світогляд.

2. У чому полягав гуманістичний зміст суспільної думки епохи Відродження.
3. Чи існував гуманізм у попередню епоху?
4. Ставте запитання про соціальні утопії як відповідну реакцію на несправедливість та злочин реально існуючого світу та його політичний устрій.
5. Сформулюйте відмінності між суспільно-політичною спадщиною Н. Макіавеллі та Франческо Гвіччардіні.
6. Доведіть, що Ніколо Макіавеллі був засновником політичної науки.
7. Прокоментуйте теорію абсолютної монархії Жана Бодена.
8. У чому полягав ідеал життя Томазо Кампанелли.
9. Підготуйте презентацію про гуманізм Томаса Мора.
10. У чому проявляється «макіавеллізм» сучасної політики.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с. С. 19–22.
2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с. С. 158–171.
3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 94–125.
4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 259–265, 280–300.

ТЕМА 8. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ РЕФОРМАЦІЇ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Критика М. Лютером католицької церкви. Концепція чіткого розмежування сфер впливу світської і церковної влад. Божественний характер походження будь-якої влади як пояснення необхідності покірного ставлення християнина до неї. Догмат природної нерівності людей. Ідея поділу законів на божественні, природні, імператорські та закони міст і земель.

Револьюційний характер ідей Т. Мюнцера. Критика феодальних порядків, влади князів, засилля церкви. Царство Боже на землі – ідеальний суспільний лад Т. Мюнцера. Зародки республіканських ідей у поглядах Т. Мюнцера.

Ідея абсолютної передвизначеності Ж. Кальвіна. Значення ідей Ж. Кальвіна у формуванні буржуазного світогляду і способу життя. Критика демократії, захист олігархічної організації управління у державі. Прояви релігійної нетерпимості в кальвіністській доктрині.

Проблема суверенітету держави і влади Жаном Боденом в праці «Шість книг про республіку». Держава («республіка») – політична спільність, яка має свою незалежну владу і не підлягає іншій політичній владі. Боден про форми держави. Ідея формування держави внаслідок об'єднання сімей. Закон як воля суверена. Священність і недоторканість приватної власності.

План

1. Історичні передумови реформаційного руху. Ідеологічні основи Реформації.
2. Вчення М. Лютера про «виправдання вірою».
3. Суспільний ідеал Мюнцера. Зачатки республіканських ідей.
4. Реформаційні ідеї Ульріха Цвінглі. Заперечення церковної ієрархії.
5. Жан Кальвін та його «Наставління у християнській вірі».
6. Створення теократичного режиму кальвінізму в Женеві. Історична доля реформаційного вчення Кальвіна.

Знати визначення понять: Реформація, протестантизм, лютеранство, кальвінізм, цвінгліанство, теократія, християнська віра, ієрархія, виправдання вірою, ідеологія, суспільний ідеал, республіка.

Питання для самоперевірки

1. Оцініть історичні передумови реформаційного руху та ідеологічні основи Реформації.
2. Визначте роль вчення М. Лютера про «виправдання вірою» та ідеї «загального священства».
3. Представте концепції «трьох тільки» та вимога підкорення церкви світській владі.
4. Застосуйте суспільний ідеал Мюнцера та зачатки республіканських ідей для характеристики сучасного стану республіканського ладу.
5. Дискутуйте про реформаційні ідеї Ульріха Цвінглі, заперечення церковної ієрархії, чернецтва, віри в чистилище та індульгенції, поклоніння святым, мощам та іконам, трактування таїнства євхаристії.
6. Підготуйте доповідь про швейцарський патріотизм Цвінглі та засудження тиранії.
7. Адаптуйте трудову етику Ж. Кальвіна до сучасних реалій.
8. Порівняйте погляди Мюнцера та Цвінглі.
9. Підготуйте презентацію про М. Лютера.
10. Складіть порівняльну таблицю політичних поглядів діячів Реформації.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с. С. 39–46.
2. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 125–142.
3. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 266–275.

ТЕМА 9. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ В ГОЛЛАНДІЙ І АНГЛІЇ ЗА ЧАСІВ РАННІХ БУРЖУАЗНИХ РЕВОЛЮЦІЙ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика суспільно-економічного ладу, політико-правового устрою, рівня розвитку культури, науки в Нідерландах та Англії XVII ст.

Формування юридичного світогляду і подальший розвиток та вдосконалення теорії природного права, суспільного договору, концепції народного суверенітету.

Нове розуміння юриспруденції як сукупності державного, цивільного та міжнародного права (Гуго Гроцій: «Про право здобичі», «Три книги про право війни і миру»). Відокремлення природного права від права, встановленого волею. Природне прагнення людей до спілкування як головна причина укладання суспільного договору про створення держави. Трактатування питання сутності і носія верховної влади. Обмежений характер права народу чинити опір правителю. Походження і сутність приватної власності; майнові відносини. Принцип співрозмірності злочину і покарання. Концепція міжнародного права.

Реформаційно-опозиційний характер руху пуританізму. Спільні й відмінні положення релігійно-політичних програм представників різних течій пуританізму – поміркованість пресвітеріан, компромісний характер ідеології індепендентів (Дж. Мільтон, О. Сідней, Дж. Гаррінгтон), радикалізм вимог левелерів (Дж. Лільберн) та дигерів (Дж. Уїнстенлі).

Концепція Томаса Гоббса щодо походження та сутності держави як способу виходу зі стану «війни всіх проти всіх» («Про громадянина», «Левіафан»). Співвідношення природного права і природних законів. Реакційна сутність теорії політичного абсолютизму: позаправовий статус та необмежені повноваження суверена як носія верховної влади, вищого приватного власника, голови церкви в державі. Вчення про форми державного устрою: монархія, аристократія, демократія. Критика католицької церкви. Прояви буржуазної правосвідомості: рівний для всіх суд присяжних, гарантія прав на захист, співрозмірність злочину і покарання та ін.

Буржуазно-революційний характер філософського вчення Бенедикта Спінози («Богословсько-політичний трактат», «Етика, доведена геометричним методом», «Політичний трактат»). Виникнення держави і права як наслідок природної необхідності. Ідея природного права в контексті спінозівського вчення про верховний закон природи – закон самозбереження. Суспільна угода як спосіб переходу людства від природного (роз'єданого) стану до громадянського (колективного). Добровільно-договірний характер походження верховної влади. Свобода людей – кінцева мета держави. Види права та їх співвідношення: верховне

природне право, загальне право, окреме громадянське право. Переваги демократії та недоліки монархії й аристократії.

Проблема забезпечення прав людини в державі у Джона Локка («Два трактати про правління державою»), формування ідей політичного лібералізму. Свобода, рівність, право приватної власності в природному стані. Створення держави з метою забезпечення природних прав, рівності і свободи, захисту особи і власності. Відповідність громадянських законів приписам природного права і завданню захисту загального блага. Критика абсолютизму, обґрунтування конституційної монархії. Поділ влади на законодавчу, виконавчу, союзну (федеративну) як неодмінна умова запобігання й усунення тиранії. Режим суворої всезагальної законності. Народ як носій верховної (законодавчої) влади. Право народу на повстання у разі зловживання державною владою.

План

1. Особливості ранніх буржуазних революцій і їхнє відбиття в суспільно-політичній думці XVII століття.
2. Гуго Гроцій про походження держави, суверенітет державної влади та її носіїв.
3. Особливості вчення Баруха (Бенедикта) Спінози
4. Політична теорія Томаса Гоббса.
5. Політичні погляди Джона Локка.

Знати визначення понять: буржуазія, революція, політична теорія, Гуго Гроцій, Барух (Бенедикт) Спіноза, Томас Гоббс, Джон Локк, суверенітет, державна влада.

Питання для самоперевірки

1. Оцініть особливості ранніх буржуазних революцій і їхнє відбиття в суспільно-політичній думці XVII століття.
2. Доповідайте про політичні вчення в Голландії в XVII ст., політичне вчення Гуго де Гроота Гроція.
3. Обговоріть особливості вчення Баруха (Бенедикта) Спінози про невідчужувані права громадян у межах дії державної влади, ставлення до форм держави.
4. Позитивно оцініть політичну теорію Томаса Гоббса, його політичну парадигму: природний стан як «війна всіх проти всіх» і місія держави як джерела цивілізованого правопорядку, «договірну теорію» походження держави, погляди на сутність і форми держави й державний суверенітет, вимогу підпорядкування церкви державі.
5. Виокремте зародження політичної ідеології лібералізму як світогляду про основні вимоги природного права (право на життя, свободу та власність), про походження, форми та завдання держави.

6. Підготуйте презентацію про політичні погляди Т. Гоббса.
7. Порівняйте політичну доктрину Т. Гоббса та Д. Локка.
8. У чому полягала особливість поглядів на державу і владу у викладенні Д. Локка.
9. Складіть порівняльну таблицю політичних поглядів діячів Англії та Голандії 17 ст.
10. Який вплив мали погляди даного періоду на наступні покоління політиків?

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки, Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.
3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 109–121.
4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 1. С. 309–330.

ТЕМА 10. ПОЛІТИЧНА ДУМКА ФРАНЦУЗЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Загальноісторична характеристика Франції доби Просвітництва: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки.

Захист інтересів буржуазії у політико-правовому вченні Франсуа Марі Аруе (псевдонім Вольтер) («Філософські листи», «Досвід загальної історії про звичаї і дух народів»). Теорія природного права як основа і обґрунтування соціально-політичної критики феодальних порядків. Розробка концепції суспільного ладу, заснованого на принципах рівності, свободи і приватної власності. Обмежене тлумачення принципу егалітаризму: заперечення соціальної рівності громадян, ствердження юридичної рівності лише у сфері приватного права, а не у публічному праві. Надання права голосу у громадських та політичних справах виключно тим, хто володіє власністю. Проблема свободи слова, віри,

підприємництва, праці. Ідея сильної державної влади як засобу захисту від «засіхань черні» на власність.

Систематизація державно-правових знань XVIII ст. на засадах природного права і договірних теорій держави в ідеях Шарля-Луї Монтеск'є («Перські листи», «Роздуми про причини величі і падіння римлян», «Про дух законів»). Теоретичне обґрунтування ідеї поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Мета права – свобода, рівність, щастя усіх людей. Категорія «дух законів»: зумовленість законів об'єктивними природними обставинами (розмір території держави, її рельєф, клімат), ментальністю народу (побут, звичаї). Класифікація форм державного правління: республіка, монархія, деспотія. Ототожнення держави із суспільством, в якому діє закон. Значення законодавства як головного засобу державної організації суспільства і порядку в ньому.

Розроблення ідеології дрібної буржуазії в роботах Жан-Жака Руссо («Про суспільний договір», «Міркування про причини і підстави нерівності»). Вчення про перехід людства від «природного» стану рівності, свободи, братерства до «суспільного» («громадянського») стану несправедливості та гноблення. Нерівність у праві приватної власності як причина абсолютної соціальної і політичної нерівності. Шляхи подолання нерівності: пропагування ідеї відновлення природного стану людства за умови збереження позитивних досягнень суспільства. Ідеальне суспільство – організоване співжиття (асоціація) незалежних, вільних, рівних людей, які мають спільну волю, що реалізується як народний суверенітет. Заперечення будь-якої форми представницького урядування (представницької демократії). Неподільність і невідчужуваність – основні риси народного суверенітету.

Критика буржуазного суспільства, ідея суспільства свободи і рівних можливостей в трактатах французького утопічного соціалізму – Жан Мельє Мазерні («Заповіт»), абат Мореллі («Базіліада», «Кодекс природи або істинний дух її законів»), Габріель Боно де Маблі («Про права та обов'язки громадянина», «Про законодавство, або Принципи законів»), Гракх Бабеф (справжнє ім'я Франсуа Ноель) («Змова задля рівності»).

Заперечення державно-правової системи буржуазного суспільства, ідея захисту інтересів і звільнення з-під влади капіталу робітничого класу у працях французьких соціалістів-утопістів Анрі де Сен-Сімона (Клод Анрі де Рув Руа) («Нове християнство»), Франсуа Марі Шарля Безансона Фурьє («теорія чотирьох світових рухів і світових доль», «Теорія всесвітньої єдності», «Новий господарський соціетарний світ»).

Політико-правова думка в період Великої французької буржуазної революції. Декларація прав людини і громадянина 1789 року: про забезпечення природних прав людини; концепція національного суверенітету; скасування станової організації державного апарату, запровадження нової представницької системи; принцип законності як основа нового правового порядку; недоторканість і священність власності.

Революційний радикалізм якобінської Декларації прав людини і громадянина 1793 р.

Значення політико-правових ідей діячів Великої французької буржуазної революції 1789 р. – фельянів (М. Лафайєт, А. Барнав, А. Ламет), жирондистів (Ж. П. Бріссо, П. В. Верньо, Ж. А. Кондорсе), якобінців (М. Робесп'єр, Ж. П. Марат, Ж. Дантон, Л. А. Сен-Жюст).

План

1. Загальні риси ідеології Просвітництва.
2. Політичні погляди Франсуа-Марі Вольтера.
3. Політична доктрина Шарля-Луї Монтеск'є.
4. Радикальний демократизм Жан-Жака Руссо.
5. Опозиція просвітництва. Романтизм.

Знати визначення понять: просвітництво, Шарль-Луї Монтеск'є, романтизм, реалізм, опозиція, Жан-Жак Руссо, Франсуа-Марі Вольтер, ідеологія, політична доктрина, радикалізм, опозиція, демократизм.

Питання для самоперевірки

1. Виявіть загальні риси ідеології Просвітництва.
2. Знайдіть вчення про народовладдя, шляхи перетворення суспільства, підтримку концепції природного права, природних законів як законів розуму у політичних поглядах Франсуа-Марі Вольтера.
3. Виправдайте радикальний демократизм Жан-Жака Руссо, його ідеї про природне право й причини суспільної нерівності.
4. Дотримуйтеся географічного і соціокультурного детермінізму у теорії Шарля-Луї Монтеск'є.
5. У чому полягала опозиція просвітництва.
6. Підготуйте презентацію про Ф. Вольтера.
7. Складіть порівняльну таблицю політичної думки французького просвітництва
8. Прослідкуйте вплив романтизму на політичну філософію.
9. Чим відомий Франсуа Марі Шарль Безансона Фурьє.
10. У чому полягало значення політико-правових ідей діячів Великої французької буржуазної революції 1789 р. – фельянів.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. пос. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 122–142.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрищенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 2. С. 7–18, 177–230.

ТЕМА 11. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ У США У ПЕРІОД БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на наступні проблемні питання:

Економічні, соціальні, політичні та ідеологічні передумови національно-визвольної боротьби північно-американських колоній за незалежність.

Теорії природного права і суспільного договору у вченнях учасників боротьби американських колоній за незалежність. Політико-правова думка американських мислителів Бенджаміна Франкліна, Томаса Пейна («Права людини»), Томаса Джефферсона (автор тексту Декларації незалежності 1776 р.): ідеї демократичної республіки, народного суверенітету, прав і свобод громадян, самостійність штатів.

Політико-правові погляди американських просвітників Джона Адамса, Олександра Гамільтона, Джеймса Медісона: відстоювання необхідності сильної централізованої федеральної влади. Т. Джефферсон про взаємозв'язок прав особи і демократичної організації влади. Т. Пейн про права людини. О. Гамільтон про організацію державної влади.

План

1. Загальна характеристика основних напрямків північноамериканської політичної думки.

2. Політичні погляди «федералістів». Александер Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон.

3. Політична характеристика Конституції США.

4. Політичні ідеї радикальних демократів. Бенджамін Франклін.

5. Томас Джефферсон. Ставлення до рабства.

6. Декларація незалежності.

Знати визначення понять: федералізм, Александер Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон, Конституція, радикальні демократи, рабство, незалежність, Декларація незалежності, Томас Джефферсон, Бенджамін Франклін.

Питання для самоперевірки

1. Підготуйте загальну характеристику основних напрямків північноамериканської політичної думки.
2. Дайте характеристику політичних поглядів «федералістів»: Александра Гамільтона, Джона Адамса, Джеймса Медісона.
3. Визначте історичне, практичне значення та політичну характеристику Конституції США.
4. Продемонструйте особливості американського консерватизму (збірник «Федераліст»).
5. Ставте запитання про право народу на самовизначення та переукладення суспільного договору.
6. У чому полягав план конфедерації штатів.
7. Визначте ставлення до рабства, обґрунтування правомірності народної революції у трудах Томаса Джеферсона.
8. Як ви оціните політичні ідеї радикальних демократів.
9. Історичне значення політичних поглядів діячів США.
10. У чому полягають відмінності сучасних і тодішніх провідних політичних доктрин США.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.
3. Політологія. Хрестоматія: навч. пос. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 162–170.

ТЕМА 12. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ В НІМЕЧЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на наступні проблемні питання:

Загальноісторична характеристика західноєвропейських держав доби Просвітництва: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки.

Систематизація і популяризація теорії природного права представниками німецького Просвітництва С. Пуфендорфом, Х. Вольфом, Х. Томазієм, Г.-В. Лейбніцем.

Науковий підхід щодо історії вивчення права, взаємозв'язку і взаємовідношення природного і позитивного права у спадщині Готфріда-Вільгельма Лейбніца («Досвід із філософських питань, зібраних у галузі права», «Про складні казуси у праві», «Новий метод вивчення і навчання юриспруденції» та ін.). Заперечення залежності юриспруденції від богослов'я. Пояснення юридичних понять та категорій за допомогою конструкцій і схем геометричного і фізичного типу. Відмінність системи природного права від науки «номотеки» (законодавча політика). Ініціювання реформи викладання і вивчення права: відокремлення історії права від права як навчальних дисциплін («Новий метод вивчення і навчання юриспруденції»).

Етичні принципи в політико-правовій концепції І. Канта («Метафізичні вчення про право», «До вічного миру», «Ідеї загальної історії під космополітичним кутом зору»). Повага до закону і морального обов'язку – заорука реалізації вимог категоричного імперативу в системі політико-правових відносин. Концепція правової держави. Досягнення взаємної вигоди громадян – головна мета держави. Три категорії права: природне право, позитивне право, справедливість. Ідея народного суверенітету. Концепція світового союзу незалежних правових держав («держава народів», «федерація вільних держав»).

Проблема свободи – центральна проблема політико-правового вчення Г. Гегеля («Конституція Німеччини», «Про наукові способи дослідження природного права», «Філософія права» та ін.). Право, закон, держава як форми і способи втілення свободи у реальному житті. Громадянське суспільство, правова держава. Ідея конституційної монархії.

План

1. Загальна характеристика основних напрямків політичної ідеології цього періоду.
2. Етико-правова концепція політики Іммануїла Канта.
3. Теоретична концепція «замкненої торгової держави» Йогана-Готліба Фіхте.
4. Право, держава і громадянське суспільство у вченні Георга-Вільгельма-Фрідріха Гегеля.
5. Матеріалізм Фейербаха.

Знати визначення понять: політична ідеологія, матеріалізм, громадянське суспільство, Фрідріх Гегель, Фейербах, Йоган-Готліб Фіхте, теоретична концепція, Імануїл Кант.

Питання для самоперевірки

1. Доповісти про етико-правову концепцію політики Іммануїла Канта: зв'язок політичного і правового вчення з етикою, право і державу, мораль суспільства і моральність політик, причини походження та основні

функції держави, розподіл влади і класифікація форм держави, суспільно-політичний ідеал і проект вічного миру.

2. Виберіть погляди на народ, уряд, права особи, державний примус у теоретичній концепції «замкненої торгової держави» Йогана-Готліба Фіхте.

3. Дискутуйте щодо загальної характеристики основних напрямків політичної ідеології Німеччини наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

4. Виокремте співвідношення громадянського суспільства і держави, концепцію розподілу і органічної єдності властей у вченні Георга-Вільгельма-Фрідріха Гегеля.

5. Дайте загальну характеристику основних напрямків політичної ідеології цього періоду.

6. Чим істотно відрізнялися погляди Канта та Фіхте.

7. Підготуйте презентацію про Г. Гегеля.

8. Складіть порівняльну таблицю поглядів політичних філософів Німеччини даного періоду.

9. Чи відчувався вплив вчених Англії та Голландії на політичні погляди німецьких авторів.

10. У чому полягав історичний внесок німецьких вчених у загальну теорію політики.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 143–161.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т.2. С. 19–176.

ТЕМА 13. ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ХІХ СТ.

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Культурно-історичні, соціально-економічні та політичні передумови становлення лібералізму як політичної ідеології.

Проблема індивідуальної свободи в державно-правовій теорії французького публіциста Бенжамена Констана («Курс конституційної політики»). Свобода індивіда, свобода приватної власності, обмеження впливу державної влади на економічне життя, поділ влади – необхідні умови формування правової держави і громадянського суспільства.

Утилітаризм державно-правової концепції Ієремії Бентама («Принцип законодавства», «Фрагмент про урядування», «Керівні засади конституційного кодексу для всіх держав»). Сприяння розвитку приватної власності – головна мета держави. Демократизація державної влади, політичної системи: розширення виборчих прав, вільна преса, громадські дискусії, публічні зібрання як засоби контролю державної влади. Критика договірної теорії держави, заперечення ідеї природного права.

Політико-філософська теорія Джона Мілля («Про свободу», «Представницьке правління», «Основи політичної економії» та ін.). Ідея доповнення принципу особистого щастя індивіда принципом погодження особистих інтересів із суспільними. Поняття свободи і прогресу. Необхідність для прогресу суспільства боротьби думок. Права індивіда – сфера, вільна від втручання держави. Загальний принцип діяльності держави – неперешкоджання вільній діяльності індивідів та їх асоціацій, сприяння розвитку в суспільстві і в індивідах духу самодіяльності, підприємництва. Ідеал держави. Проблеми примирення суперечливих соціально-класових інтересів, тлумачення поняття суверенітету народу.

Політико-правова теорія Вільгельма Гумбольдта («Досвід установаження меж діяльності держави»), Лоренцо Штейна («Соціалізм і комунізм у сучасній Франції», «Вчення про суспільство», «Історія соціального руху у Франції», «Теорія управління», «Теперішні та майбутні науки про державу і право Німеччини»). Погляд на конституційну монархію як ідеальний спосіб надкласової сутності держави. Протиставлення суспільства та держави. Критика демократії, комуністичних ідей, революційних методів.

План

1. Лібералізм як провідний напрямок у суспільно-політичній думці ХІХ століття.
2. Бенжамен Констан про розмежування політичної й особистої волі.
3. Ієремія Бентам як автор теорії утилітаризму.
4. Ліберальні ідеї Джона Стюарта Мілля.

5. Алексис де Токвіль – захисник і критик демократії.

6. Вчення Фрідріха Ніцше про державу і право.

Знати визначення понять: суспільна думка, лібералізм, суспільно-політична думка, Бенжамен Констан, Ієремія Бентам, утилітаризм, демократія, Алексис де Токвіль, Фрідріх Ніцше, політична воля, лібералізм.

Питання для самоперевірки

1. Опишіть лібералізм як провідний напрямок у суспільно-політичній думці XIX століття.

2. Визначте творчість Бенжамена Констана про розмежування політичної й особистої волі, його критику необмеженого суверенітету народу та конституційну монархію як його політичний ідеал.

3. Упорядкуйте політичні погляди представників утопічного соціалізму.

4. Демонструйте поширення ідей марксизму в Росії в останній чверті XIX – на початку XX ст.

5. Дайте структуровану характеристику марксизму.

6. Підготуйте презентацію про К. Маркса та Ф. Енгельса.

7. Опишіть концепції держави, ідеї правової держави та громадянського суспільства.

8. Доведіть, що Алексис де Токвіль – захисник і критик демократії.

9. Простежте погляди Ф. Ніцше про державу та право.

10. Охарактеризуйте ліберальні ідеї Д. Мілля.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 170–199.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т., Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 2. С. 231–370.

ТЕМА 14. ЗАРУБІЖНІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Культурно-історичні, соціально-економічні та політичні передумови становлення антидемократичних політико-правових теорій ХІХ–ХХ ст.

Виправдання колоніального гніту, агресивних війн та експансії імперіалістичних держав у поглядах французького соціолога Ж.-А. Гобіно, міністра колоній Великої Британії Дж. Чемберлена.

Вчення про державу й право Фрідріха Ніцше («Грецька держава», «Воля до влади», «Так казав Заратустра», «По той бік добра і зла», «Походження моралі» та ін.). Держава як засіб культурної й соціальної еволюції, її типи. Елітарна концепція держави і права. Право, нерівність і привілеї. Погляди на війну й мир. Революція як загроза культурі.

Розвиток фашистських концепцій держави і права Дж. Джентіле, А. Розенберга, К. Шмітта в контексті політико-правової теорії естатичного позитивізму. Корпоративна держава. Доктрина державного імморалізму. Націоналізм, шовінізм, расизм як ідейні основи фашизму. Антигуманізм нацизму – німецького різновиду фашизму.

План

1. Макс Вебер як класик західної політології.
2. Теорія «політичного класу» Гаetano Моски.
3. «Залізний закон олігархії» Роберта Міхельса.
4. Виникнення ревізіонізму. Едуард Берштейн.
5. Карл Каутський. Популяризація ідей марксизму.
6. Расистська теорія Хаустона Стюарта Чемберлена.

Знати визначення понять: Макс Вебер, Карл Каутський, Роберт Міхельс, політичний клас, олігархія, політологія, Едуард Берштейн, Хаустон Стюарт Чемберлена, расизм, марксизм, Гаetano Моска.

Питання для самоперевірки

1. Розкажіть про Макса Вебера як класика західної політології, його вчення про політику і політичну владу.
2. Визначте три ідеальні типи легітимності політичної влади за М.Вебером.
3. Охарактеризуйте ідеї «раціональної бюрократії» та «плебісцитарної демократії».

4. Оцініть еволюцію ідей західноєвропейської соціал-демократії та виникнення ревізіонізму.

5. Засудіть расистську теорію Хаустона Стюарта Чемберлена, відродження арійського духу, тевтонської культури та виправдання війн вищої німецької раси проти інших народів.

6. Дискутуйте щодо політико-правової ідеології фашизму та націонал-соціалізму, тоталітарної моделі політичної системи та соціально-політичних ідей Дж. Джентіле і Б. Муссоліні.

7. Адаптуйте теорію історичного процесу як боротьби націй і рас за існування і самозбереження до сучасної політичної ситуації в світі.

8. Підготуйте презентацію про Г. Москву.

9. Оцініть еволюцію ідей західноєвропейської соціал-демократії та виникнення ревізіонізму.

10. Засудіть расистську теорію Хаустона Стюарта Чемберлена, відродження арійського духу, тевтонської культури та виправдання війн вищої німецької раси проти інших народів.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В. В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 321–339.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 3. С. 7–30.

ТЕМА 15–16. СУЧАСНІ ЗАРУБІЖНІ ПОЛІТИЧНІ ВЧЕННЯ

Під час вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі проблемні питання:

Культурно-історичні, соціально-економічні та політичні передумови становлення нових політико-правових теорій ХХ ст. Поява постіндустріальних концепцій. Новітні теорії інформаційного суспільства. Теорії Збігнева Бжезінського та Еріха Фромма.

Вирішення проблем сучасного глобального розвитку, мережеві інституції, вплив на політичний розвиток інформаційних технологій.

Глобалізація сучасного політичного простору, зникнення різниці у політичних доктринах і поглядах, уніфікація політичних режимів.

Міцність бюрократичного класу, його вплив на політичні доктрини. Концепція відкритого суспільства, його небезпеки і переваги. Капіталістичні теорії, неокapіталізм і його особливості. Вплив технократичного світу на людину і суспільство в цілому. Комп'ютеризація життя, приховані загрози та перспективи. Моделі сучасної демократії та їх життєздатність.

План

1. Концепції індустріального суспільства.
2. Сутність теорії бюрократії та технократії.
3. Л. Мемфорд. «Міф про машину. Техніка і розвиток людини».
4. Еріх Фромм.
5. Збігнев Бжезинський.
6. Апологія капіталізму. Антикомунізм.
7. Концепції «постіндустріального», «інформаційного» суспільства».
8. Р. Дарендорф. Проблеми сучасного глобального розвитку.
9. Концептуальні моделі демократії: колективістська, плюралістична, елітарна, партиципаторна, консенсусна, мажоритарна, корпоративна.
10. Демократичний транзит (Д.А. Растру, А. Пшеворський та ін.).
11. К. Поппер. «Відкрите суспільство та його вороги».

Знати визначення понять: індустріальне суспільство, антикомунізм, бюрократія, технократія, плюралізм, постіндустріалізм, інформаційне суспільство, демократичний транзит, глобалізм, демократія, відкрите суспільство, колективізм, елітаризм, консенсус, мажоритаризм, капіталізм, Збігнев Бжезинський, Еріх Фромм, К. Поппер.

Питання для самоперевірки

1. Дискутуйте щодо концепцій індустріального суспільства.
2. Адаптуйте теорію історичного процесу як боротьби націй і рас за існування і самозбереження до сучасної політичної ситуації в світі.
3. Виділіть відмінності у концептуальних моделях демократії: колективістська, плюралістичної, елітарної, партиципаторної, консенсусної, мажоритарної, корпоративної.
4. Дайте характеристику концепції «постіндустріального», «інформаційного» суспільства».
5. Проаналізуйте працю К. Поппера «Відкрите суспільство та його вороги».
6. Що таке демократичний транзит.
7. У чому полягають проблеми сучасного глобального розвитку.

8. Які сутнісні характеристики антикомунізму.
9. Охарактеризуйте апологію капіталізму.
10. Опишіть теорію бюрократії.

Рекомендована література

1. Історія розвитку політичної думки: курс лекцій: навч. посіб. Мадісон В.В., Ларченко Л. І., Степіко В. П., Діденко Л. Я. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

2. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки, Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. К.: Основи, 1996. 717 с.

3. Політологія. Хрестоматія: навч. посіб. К.: Альтер прес., 2004. 832 с. С. 240–330.

4. Філософія політики: хрестоматія. У 4 т. Автор-упорядник В. Андрющенко та ін. К.: Знання України, 2003. Т. 4. С. 7–180.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ

Установіть співвідношення авторів і творів

Варіант 1

Літературна пам'ятка Стародавньої Індії	«Закони»
Юридична пам'ятка Стародавньої Індії	«Про односторонців»
Антифон	«Закони Ману»
Платон	«Веди»

Варіант 2

Каутілья	«Про державу божу»
Конфуцій	«Луньюй»
Аврелій Августин	«Артхашастра»
Марселій Падуанський	«Захисник світу»

Варіант 3

Нікколо Макіавеллі	«Політичний трактат»
Жан Боден	«Монарх»
Бенедикт Спіноза	«Шість книжок про республіку»
Томас Гоббс	«Левіафан»

Варіант 4

Тит Лукрецій Кар	«Змова Катіліни»
Саллюстій	«Похвала дурості»
Піко делла Мірандолла	«900 тез до різних областей знання»
Еразм Роттердамський	«Про природу речей»

Варіант 5

Данте	«Філософські листи»
Авіценна	«Книга справедливості»
Вольтер	«Про монархії»
Мартін Лютер	95 тез проти індульгенцій»

Варіант 6

Юній Брут	«Історія церкви»
Гуго Гроцій	«Про право війни і миру»
Костянтин Багрянородний	«Про феми»
Євсевій Кесарійський	Захист проти тиранів»

Варіант 7

Імануїл Кант	«До соціології партійності в сучасній демократії»
Георг Гегель	«Феноменологія духу»
Гаetano Моска	«Основи політичної науки»

Роберт Міхельс

«До вічного миру»

Варіант 8

Володимир Ленін

«Розвиток капіталізму в Росії»

Адольф Гітлер

«Анархічні софізми»

Бенджамен Констан

«Про дії терору»

Бентам

«Моя боротьба»

Варіант 9

Белінський

«Суспільна система»

К. Маркс, Ф. Енгельс

«Про розум»

Поль Гольбах

«Листи до Гоголя»

Гельвецій

«Маніфест Комуністичної партії»

Варіант 10

Шарль Монтеск'є

«Захист. Про дух законів»

Жан Жак Руссо

«Місто Сонця»

Томас Мор

«Утопія»

Томазо Кампанелла

«Суспільний договір»

Варіант 11

Колюччо Салютаті

«Про рок і долю»

Маттео Пальмієрі

«Російський народ і соціалізм»

Шарль Фур'є

«Всесвітня гармонія»

Герцен

«Про цивільне життя»

Варіант 12

Бентам

«Іліада»

Анрі Сен-Сімон

«Нове християнство»

Гун сунь Ян

«Книга правителя області Шан»

Гомер

«Анархічні софізми»

Варіант 13

Гесіод

«Праці і дні»

Протагор

«Два трактати про уряд»

Джерард Уінстенлі

«Закон свободи»

Джон Локк

«Про державу»

Варіант 14

Томас Джефферсон

«Спогади про Сократа»

Джеймс Медісон «Про пороки політичної системи Сполучених Штатів»

Цицерон

«Про обов'язки»

Зенон

«Дух законів»

Варіант 15

Аристотель
Полібій
Робесп'єр
Жан Поль Марат

«Історія в сорока книгах»
«Ланцюги рабства»
«Декларація прав»
«Афінська політія»

Варіант 16

Літературна пам'ятка Стародавньої Індії
Юридична пам'ятка Стародавньої Індії
Антифон
Платон

«Закони»
«Про одностумців»
«Закони Ману»
«Веди»

Варіант 17

Каутілья
Конфуцій
Аврелій Августин
Марселій Падуанський

«Про державу божу»
«Луньюй»
«Артхашастра»
«Захисник світу»

Варіант 18

Тит Лукрецій Кар
Саллюстій
Піко делла Мірандолла
Еразм Роттердамський

«Змова Катіліни»
«Похвала дурості»
«900 тез до різних областей знання»
«Про природу речей»

Варіант 19

Нікколо Макіавеллі
Жан Боден
Бенедикт Спіноза
Томас Гоббс

«Політичний трактат»
«Монарх»
«Шість книжок про республіку»
«Левіафан»

Варіант 20

Данте
Авіценна
Вольтер
Мартін Лютер

«Філософські листи»
«Книга справедливості»
«Про монархії»
«95 тез проти індульгенцій»

Варіант 21

Юній Брут
Гуго Гроцій
Костянтин Багрянородний
Євсевій Кесарійський

«Історія церкви»
«Про право війни і миру»
«Про феми»
«Захист проти тиранів»

СПИСОК РЕДОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Гончарук-Чолач Т. Історія українських та зарубіжних політичних вчень / Гончарук-Чолач Т. – К. : Ліра-К, 2020. – 228 с.
2. Гелей С. Політологія / Гелей С. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 348 с.
3. Зозуля Є. В.. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / Є. В. Зозуля, О. С. Туренко, І. В. Іванов. – Херсон : Олді-Плюс, 2018. – 308 с.
4. Історія зарубіжних політичних вчень : навчальний посібник для студентів спеціальності «Політологія» усіх форм навчання / уклад. О. В. Шимко. – Краматорськ : ДДМА, 2020. – 190 с.
5. Історія вчень про державу та право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / уклад. Тетарчук І., Дяків Т. – К. : Центр навчальної літератури, 2020. – 184 с.
6. Ладиченко В. В. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / В. В. Ладиченко, В. В. Орленко, В. І. Орленко ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Медінформ, 2014. – 462 с.
7. Любохинець Л. Історія політичних та економічних вчень / Любохинець Л., Шавкун В., Бабич Л. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 294 с.
8. Макіавеллі Н. Державець / Макіавеллі Н. – К. : Фоліо, 2019. – 121 с.
9. Орленко В. В. Історія вчень про державу та право : посіб. для підгот. до іспитів / В. В. Орленко. – 4-те вид., стер. – Київ : Паливода А. В. [вид.], 2014. – 200 с.
10. Шляхтун П. Політологія / Шляхтун П. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 472 с.

Допоміжна література

1. Бжезінський З. Велика шахівниця / Бжезінський З. – К. : Фабула, 2019. – 288 с.
2. Вебер М. Протестантська етика та дух капіталізму / Вебер М. – К. : Наш формат, 2018. – 216 с.
3. Локк Д. Два трактати про правління / Локк Д. – К. : Наш формат, 2020. – 312 с.
4. Милль Д. С. О свободі / Милль Д. С. – К. : Андронум, 2020. – 118 с.
5. Снайдер Т. Роздуми про двадцяте сторіччя / Снайдер Т., Джадт Т. – К. : Човен, 2019. – 384 с.
6. Платон. – К. : Андронум, 2020. – 318 с.
7. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до французької революції / Фукуяма Ф. – К. : Наш формат, 2018. – 576 с.

8. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Фукуяма Ф. – К. : Наш формат, 2019. 608 с.

Навчальне видання

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

**Тематика семінарських занять
для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія»
усіх форм навчання**

Укладач ШИМКО Олена Володимирівна

Редагування, комп'ютерне верстання Я. О. Бершацька

116/2021. Формат 60 × 84/16. Ум. друк. арк. 2,21.
Обл.-вид. арк. 1,81. Тираж 50 пр. Зам. № .

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003